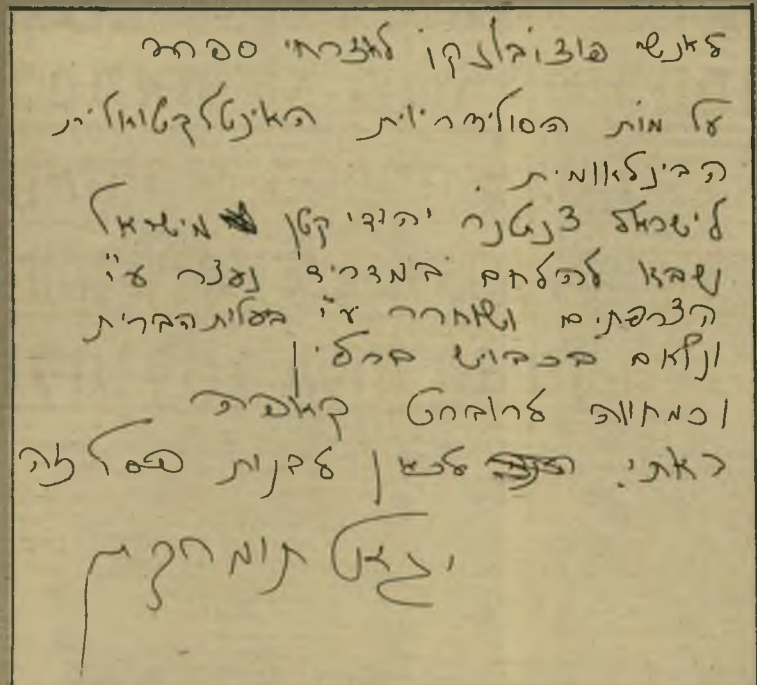

ההקדשה שעל האנדרטה

לאנשי פוזובלנקו, לאזרחי ספרד - על מות הסולידריות האינטל-קטואלית הבינלאומית. לישראל צנטנר, יהודי קטן מישראל שבא להילחם במרד, נשבה על-ידי הגרמנים ושוחרר על ידי-הרוסים ונלחם בכיבוש ברלין. ובמחווה לרוברת קאפה - באתי לכאן לבנות מסל זה. יגאל תומרקין (אשר לקורות חייו של ישראל צנטנר - ראה מיסגרת בעמוד 26)

מיכתבים למערכת

מורה ועוזב

בתגובה על מיכתבו של הפרופ' אריה זקס (דף חדש, 25.1.89), שקבל על כך כי בהקדמתו של יעקב עמרמי בקובץ מיכתבי יונתן רטוש הופיעו כמה פסוקים המובאים כמעט כלשונם מתוך רשימה שכתב הוא (זקס) על רטוש לאחר פטירתו, כותב לנו יעקב עמרמי:

עפר אני תחת כפות רגליו של הפרופ' אריה זקס. כל דבריו אמת לאמתה. בשעתו קראתי את הספרו וכל כך נתרשמתי מן הדברים עד שעמדתי והעתיקתי לעצמי את מיקצתם כדי שאוכל להשתמש בהם, בכוח היום, בעטיפה או ברש לאחד מסיפרי רטוש שהיה בכוננתי להוציא גם לאחר פטירתו. כיוון שניגשתי לכתוב את ריבוי הקדמתי לקובץ מיכתבי רטוש, מצאתי בכלי את הפתק, אלא שלרוע המזל ובעוונותי הרבים שכחתי, בעת העתקת הדברים, לציין את שמו של הכותב עד שדימיתי כי אני הוא מחברם של אותם דברים שכפתק.

עתה, משהועמתי על סעוטי, אני ממחר להודות בה ולהביע את צערי על שלפחות במיקרה זה נתתי גם אני את ידי לאלה המרחיקים גאולה מן העולם.

רוברת קאפה, פאריס, 1951

לחירות ולכבוד-האדם הוא בעל ערך יוצא מן הכי לל לתיקוננו לזמנים טובים יותר... היכירו העי מים בכורח להתאחר, כפי שהתאחרו אויבי האנושיות?

(כל הציטוטים לקוחים מסיפרה של רות לוין, הישרים היו איתה / ספרד 1936-1939. הוצאת אפקים, 1987)

כבידונים נגד רובים אוטומטיים, בידיים נגד תותחים... איור של גרשון קניספל (1955) לספרד על המוקד של אלכסנדר מן

עליה, והרבה עוד ייאמר עליה בכיתבי ההיסטוריה, בתקופות מאוחרות יותר... צרפתים נלחמים לצד גרמנים נגד גרמנים. מרוקאים או חבשים מפקדים על יחידות בני הגזע הלבן. שחורים משמשים מורכבים פוליטיים לאמריקאים לבנים. יהודים מבילים בחורים, שהיו בעבר נאצים, להתקפה נגד טנקים גרמניים. מבלי להיות ערדאיייה לך, אראפטר כלל להבין את התהליך הזה ככל חשיבותו. וכל זה מתנהל כדבר מובן-מאליו. הסולידריות הבינלאומית, אם מחזירים את תה לחיים הלכה למעשה, שום מצור, שום איני טרונציה (התערבות מבחוץ) לא ינבלו לה...

ספרד, יוני 1938

ישראל צנטנר:

רוברת אקוויסט נולד ב-1917 בהמבורג, גר

בינלאומי שהתמרדר עם הנושא. מילחמת-האזרחים האנטי-פאשיסטית בת שלוש השנים - זו שאיחדה, אולי בפעם שלפני האחרונה, את כל אנשי הרצון הטוב שבכל הארצות ובכל העמים - היא בהתלט מילחמתם של הסופרים, שרבים מהם אף השתתפו בה בפועל, אם כמשקיפים ואם כלוחמים ממש.

נוכחי כאן רק את שמותיהם של לואי אראגון, ברט ברכט, ג'ון דוס פאטוס, איליה ארנבורג, ז'ורז' ברנאנוס, אנרי מאלרו, רפאל אלברטי, אגון אר' וויין קיש, ארתור קסטלר, סטיון ספנדר, ג'ורג' אורוול, ארנסט מינגוויי (לם) צ'ילצלו הפענר (נים), מלקולם לאורי, והגרמני לורוויג רן, אף הוא לוחם בצד הרפובליקאי. וכמוכן - את חורחה סמפרון עצמו, שהיה נער כימי המילחמה (הוא יליד 1923) והיגר מספרד לצרפת לאחר התבוסה בחברת הוריו. בצרפת, אגב, הצטרף למחתרת ה'אנטי-נאצית', נתפס ונשלח לבוכנוואלד. ובשנים האחרונות הוציא ספר ובו הוא מותח ביקורת קשה

יגאל תומרקין מראה את המיטווים לשר-התרבות הספרדי, חורחה סמפרון

על ניהולה של מילחמת-האזרחים בירי המיפלגה הקומוניסטית הספרדית.

בעוד חודשיים עומד סמפרון להגיע לישראל לקבלת תואר דוקטור-כבוד מאוניברסיטת תל-אביב, ובו באפריל 1989, בסמוך לאותו מועד, יתקיים בפוזובלנקו האנאלוסית טכס הסרת הלוט מעל פיסלו של תומרקין. בין המוזמנים יהיו סמפרון, שרה-תרבות האנאלוסית שהוא גם האיש שמימן את הקמת הפסל, וכן שירי הלוחמים ה'אנטי-פאשיסטיים ולוחמי הבריגדות הבינלאומיות. יש אפילו מי שהעלה את הרעיון להטיס למר קום הטכס את גיבורת מילחמת-האזרחים, הידועה בכינויה 'לה פאסיונאריה' (אשת הרגשות הלוהטות), דולורס IBARRURI בשמה האזרחי, הא שה קומוניסטית בת ה-94 המסמלת עדיין בעיני רבים את עוהררוח והגבורה והתיפארת - אבל גם את הכישלון המר והתבוסה - שהיו ספרד.

ובתווך, בין כל אלה, יופיעו שתי דמויות של יהודים ארצי-שאליים, האחד אמן חי והשני חייל אלמוני 'דו-קישוטי' מת, ששמו נקשר או יתקשר מעתה באותה אפיפאה אינטרנאצינאליסטית שחייבת לסמל בעיני כולנו את העובדה, שאכן יש חיים גם מעבר ולאחר. הקו הירוק' ולכל הקווים והמחיצות וההבדלות והרדיפות והנגישות שבעי-לם.

ואל יקל איש ראש במעמד סימלי זה. רק שלוש שנים מאוחר יותר יזכור העולם היהודי כולו את יום חורבנו שלו, הלא הוא יום מלאות 500 שנים לגירוש ספרד, בשנת 1492. ויש סימליות עמוקה בעובדה שלא רק שגריי ישראל חור בשנים אלה לאותה ארץ שמאסה ביהודיה. קרמו לו אותם 300 יהודים ארצי-שאליים נועזים שקמו והתנדרבו להשתתף במילחמה שרבים אמרו שלא היתה מילחמתם, ומקצתם אף מצאו בה את מותם. עכ' שיו מעלה את זיכרם גם פסל ישראלי, פסלו של 'מקום' המתמשך מתל-אביב, חיפה ועמק הירדן ועד לרמה של פוזובלנקו, מול שלשלת ההרים המתנשאים מעל קורדובה.

נתן ד'

על סולידאריות

בינלאומית מתוך

מיכתבו האחרון

של רוברת אקוויסט

הבריגדה הבינלאומית - הרבה יש לומר

ישראל צנטנר עטור מדליות סובייטיות במילחמת-העולם, 1945

אלוהים העניק לגנרל פרנקו את האושר לבי-שר לעולם את רצון-אלוהים. מתחילות ההכנות לצליחת האברו - קפיטן מרדכי מילמן מארץ-ישראל משתתף בהכנות.

אלברט איינשטיין: 'המאבק של העם הספרדי